

# Ginter Dzierżon

---

## "I matrimoni misti", Città del Vaticano 1998 : [recenzja]

---

Ius Matrimoniale 4 (10), 315-320

---

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

102 § 2 kpk z 1983 r. uważa, iż właściwą konfiguracją dla tego typu wykluczenia jest *exclusio matrimonium ipsum*.

Zaprezentowana praca jest cennym wkładem w rozwój badań nad wadami zgody małżeńskiej. Została napisana poprawnie metodycznie i metodologicznie. Zbiór pozycji źródłowych oraz bibliograficznych wykorzystanych przez Autora może zaimponować. Z drugiej strony należy podkreślić również ten fakt, iż włoski kanonista nie ukazał jedynie całego spektrum opinii i hipotez w tym zakresie, lecz przedstawił swoje poglądy co do analizowanego zagadnienia. Przedstawioną pozycję należy szczególnie polecić pracownikom Sądów Biskupich.

Ks. Ginter Dzierżon

### **I matrimoni misti. Studi giuridici XLVII. Città del Vaticano 1998 ss. 195**

W 47 tomie „Studiów prawnych”, znanego wydawnictwa *Libreria Editrice Vaticana* jego redaktorzy przedstawiają czytelnikowi zbiór 9 artykułów, których uwaga koncentruje się wokół problematyki małżeństw mieszanych. Pozycja ta jest dedykowana niedawno zmarłemu wybitnemu kanoniście o. Albertowi Gauthierowi O. P.

W pierwszym artykule węgierski kanonista P. Erdő, znamienity znawca źródeł kościelnego prawa powszechnego ukazuje zagadnienie małżeństw mieszanych w kontekście ewolucji historycznej (*I matrimoni misti nella loro evoluzione storica* „*La disparità di culto*” s. 11 – 22). Zwraca on uwagę, iż w pierwszych dziesięcioleciach chrześcijaństwa ten rodzaj związków małżeńskich był potępiany ze względu na niebezpieczeństwo idolatrii. Prawodawcy kościelni w swej argumentacji nie odwoływali się jedynie do tekstów nowotestamentowych. (2 Kor 6,14 – 18), lecz posiłkowali się także myślą starotestamentalną (Iz 52. 1 1; Jr 32, 58). Mimo dezaprobaty tych małżeństw w tekstach patrystycznych, jak również w synodach Kościoła Zachodniego (Synod w Arles z 314 r.; Synod w Hipponie z 393 r.; Sobór Chalcedoński z 451 r.) nie były one jednak wyraźnie uznawane za nieważne. Dyscyplina Kościoła Wschodniego w tym zakresie była bardziej jednoznaczna. W kan. 22 Synodu w Trullo z 691 r. usankcjonowano bowiem przeszkodę zrywającą *de matimonis mixtis*.

Autor wskazuje ponadto, iż *impedimentum disparitas cultus primitivae* miało na celu wyeliminowanie wpływów pogańskich oraz heretyc-

kich. W późnym zaś średniowieczu objęło ono także swym zakazem małżeństwa pomiędzy chrześcijanami a Żydami. Po wprowadzeniu instytucji małżeństwa cywilnego dyspensa od tej przeszkody została zarezerwowana Stolicy Apostolskiej. Końcowa część analiza jest poświęcona ewolucji przepisów w tym zakresie. P. A. Montan koncentruje swą uwagę wokół problemów pastoralnych związanych z małżeństwami mieszanymi (*Matrimoni misti e problemi pastorali* s. 23 – 55). Zauważa on, iż w teologii pastoralnej używa się także pojęcia „małżeństwo interkonfesyjne” nie występującego w prawie kanonicznym. Większa część rozważań jest poświęcona problematyce pastoralnej. Znaczącą część prawa kościelnego interesują jednak postulaty związane z kanonistyką.

Zdaniem Autora ze względów ekumenicznych należy poddać modyfikacji instytucje formy kanonicznej oraz liturgicznej, zachowując jedynie nienaruszony konstytutywny wymiar religijno – sakramentalny małżeństwa chrześcijańskiego.

Spore wątpliwości budzi także sformułowanie kan. 1125 n. 2 kpk z 1983 r. Prawodawca zobowiązuje bowiem stronę katolicką do złożenia oświadczeń, określonych w kan. 1125 n. 1 kpk z 1983 r. W związku z tym rodzi się pewne dubium, a mianowicie: jakie wymagania stawia się stronie niekatolickiej? Analizując treść wymienionego przepisu, Autor konstatuje, iż jedynym postulatem określonym w tej normie jest konieczność poinformowania strony niekatolickiej o rekojmjach strony katolickiej. Według P. A. Montana są one zbyt minimalistyczne.

Poważne problemy rodzi także przynależność małżonków do dwóch różnych Kościołów. Powstaje bowiem dylemat: czy mogliby oni uczestniczyć jednocześnie w życiu obydwu tych wspólnot? Autor stwierdza, iż byłoby to możliwe w przypadku sakramentu Chrztu św. to jednak takie współuczestnictwo jest nie do pogodzenia z teologią sakramentu Eucharystii. Ze strony duszpasterzy były jednak podejmowane pewne kroki w celu przezwyciężenia tych trudności.

Na przykład w 1977 r w Stanach Zjednoczonych, w diecezji Richmond erygowano „parafię mieszaną” katolicko-anglikańską. Celebracja Eucharystii rozpoczyna się wspólnie, następnie obydwie wspólnoty rozchodzą się w celu dokonania konsekracji, by znów spotkać się na obrzędach zakończenia.

Problemem otwartym pozostaje również kwestia dopuszczenia strony niekatolickiej do sakramentu Eucharystii. Również i w tej dziedzinie podejmowano próby przezwyciężenia tych trudności. W czasie Synodu Biskupów w 1980 r L. Órsy podkreślił, iż taka możliwość powinna ist-

nieć ze względu na przyjęte przez strony sakramenty chrztu oraz małżeństwa.

Zagadnienie małżeństw mieszanych w Kodeksie Kościoła Łacińskiego oraz Kodeksie Kościołów Wschodnich (*I matrimoni misti nel Codice latino e in quello delle Chiese Orientali Cattolice* s. 57 – 91 ) stało się przedmiotem zainteresowania D. Salachasa. Zauważa on, iż podstawami regulacji prawnych tychże dwóch kodeksów jest nauka Soboru Watykańskiego II, nie opierająca się na koncepcji ekskluzywizmu soteriologicznego, lecz bazująca na eklezjologii wspólnoty. Autor przedstawia czytelnikowi następujące zagadnienia: aplikacja norm co do małżeństw mieszanych, perspektywa teologiczna oraz ekumeniczna katolickiego porządku prawnego, warunki prawne co do zawierania małżeństw mieszanych, forma kanoniczna celebracji małżeństw mieszanych, celebacja ekumeniczna procedura związana ze stwierdzeniem nieważności małżeństw prawosławnych zawartych jedynie w formie cywilnej, porozumienie pomiędzy patriarchami Katolickich Kościołów Wschodnich oraz patriarchami Kościołów Prawosławnych zawarte w dniu 14.10.1996 r. w Charfeh (Liban).

Należy zauważyć, iż Autor nie ogranicza się jedynie do egzegezy poszczególnych norm, lecz nie boi się także ukazać czytelnikowi rodzących się trudności a także stara się je rozwiązać.

Spore wątpliwości budzi zagadnienie ważności małżeństw zawartych w formie nadzwyczajnej przez prawosławnych. Orzeczenie Sygnatury Apostolskiej 23.11.1974 r. uznało bowiem takie związki za ważne. Z drugiej zaś strony Kościół Prawosławny uważa te małżeństwa za nieważne. Stwierdzenie ważności czy też nieważności zawartych małżeństw uzależnione jest od porządków prawnych, które bierze się pod uwagę przy rozstrzyganiu tych spraw. A więc jeżeli będą one rozpatrywane w trybunale jednego z Katolickich Kościołów Wschodnich wówczas zostanie orzeczona nieważność małżeństwa; jeżeli zaś skarga powodowa zostanie wniesiona do któregoś z sądów Kościoła Rzymsko – Katolickiego to zostanie stwierdzona ważność zawartego związku. J. Prader, wybitny znawca tej problematyki uważa, iż rozwiązania należy szukać w pytaniu: z jakiego porządku prawnego wypływa ta instytucja? Jeżeli wynika ona z kościelnego prawa stanowionego to nie powinna obowiązywać prawosławnych; jeżeli zaś jej podstawą jest prawo naturalne to wiąże ono także prawosławnych.

Rozważając problematykę celebracji ekumenicznej małżeństw mieszanych, Autor postuluje, ażeby organy kompetentne różnych Kościo-

łów oraz wspólnot chrześcijańskich ustaliły wspólny ryt, który gwarantowałby jedność i świętość małżeństwa.

Analizując kwestię stanu wolnego prawosławnych, którzy zawarli małżeństwo jedynie w formie cywilnej, D Salachas powołuje się na odpowiedź Papieskiej Komisji do Autentycznego Tłumaczenia Kodeksu Prawa Kanonicznego z dnia 26. 06. 1984 r, zauważając, iż stwierdzenia stanu wolnego nie powinno odbywać się za pomocą procesu dokumentarnego, lecz jest wystarczające stwierdzenie tego stanu w czasie kanonicznego dochodzenia przedślubnego, S. Berlingó, profesor Uniwersytetu w Messynie analizuje zagadnienie natury kanonicznej małżeństw mieszanych (*La natura canonica nei matrimoni misti* s. 93-106). Zdaniem Autora natura tej instytucji wypływa z określenia problemów życia praktycznego. Dlatego też prawodawca przyznał pewne uprawnienia Konferencjom Episkopatów w tym zakresie.

Pojęcie „niegodziwości” wszystkich małżeństw mieszanych w szerokim tego słowa znaczeniu wskazuje na „naturę kanoniczną” tego typu związków. Wybitny znawca prawa małżeńskiego profesor U. Navarrete koncentruje swą uwagę na problematyce przeszkody różności religii (*L'impedimento di «disparitas cultus»* s. 107 – 137). Wychodząc od analizy zagadnień: socjologicznej sytuacji współczesnego świata, *ratio legis* przeszkody różności religii oraz pochodzenia owego *impedimentum*. Autor dokonuje egzegezy kan. 1086 §§ 1 – 3 kpk z 1983 r., a w związku z tym następujących kwestii: podmiotu przeszkody *disparitas cultus*, dyspensy od tej przeszkody, wątpliwości co do faktu lub ważności chrztu.

Problematyka kompetencji Konferencji Episkopatu w dziedzinie małżeństw mieszanych stała się przedmiotem uwagi J. T. Martina de Agara (*Le competenze della Conferenza Episcopale*: c. 1126 e 1127, ^ 2 s. 139 – 157). Dokonując analizy treści kan. 1126 kpk z 1983 r. w odniesieniu do kan. 1125 kpk z 1983 r. zauważa on, iż kompetencje tego podmiotu odnoszą się do kwestii określenia sposobu wyrażenia rękojmi; nie dotyczą zaś decyzji czy powinno się je składać, czy też nie. Z drugiej strony podkreśla, iż oświadczenia strony katolickiej, określone przez prawodawcę w kan. 1125 n. 1 kpk z 1983 r. są niezłym innym jak kanonicznym sformalizowaniem prawa Bożego. Istnieją trzy sposoby – przyjęte przez Konferencje Episkopatów – dotyczące poinformowania strony niekatolickiej o zobowiązaniach przyjętych przez stronę katolicką, a mianowicie: 1 ) poinformowanie w kontekście przygotowania przedmałżeńskiego; 2) zobowiązanie proboszcza do poinformowania strony niekatolickiej; 3) nie wskazanie formy w jaki sposób ta informacja powinna zostać

przekazana. Zgodnie z brzmieniem kan. 1127 § 2 kpk z 1983 r. prawodawca przyznał Konferencjom Episkopatów uprawnienia co do ustalenia norm, według których byłaby udzielana dyspensa w jednolity sposób. Do zasadniczych motywów przyjętych w prawodawstwie partykularnym zalicza się: 1) niebezpieczeństwo wielkich szkód moralnych lub materialnych nupturientów lub ich pokrewieństwa; 2) nieugięty sprzeciw strony niekatolickiej oraz jej rodziców co do uczestnictwa w rycie katolickim; 3) ciężki konflikt sumienia ze strony niekatolickiej.

Kolejny artykuł napisany przez profesora Uniwersytetu Św. Tomasza w Rzymie S. Vileggiante dotyczy problematyki dyspensowania od formy kanonicznej oraz związanego z nim ściśle zagadnienia odłączenia się od Kościoła katolickiego aktem formalnym (*Dispensabilità della forma di celebrazione del matrimonio e problematica inerente all'abbandono della fede con atto formale* s. 159 – 173 ). Autor koncentruje głównie swą uwagę na kwestii instytucji odłączenia formalnym aktem od Kościoła Katolickiego. Jego zdaniem *defectio ab Ecclesia Catholica actu formali* jest aktem woli osoby zdolnej do powzięcia takiego aktu za pomocą którego porzuca ona wiarę katolicką a nie zaś strukturę jurydyczną Kościoła.

Uważa on, iż ten przepis nie obejmuje swym zasięgiem osób ochrzczonych w Kościele katolickim, jednak niewychowanych w wierze tejże wspólnoty, jak również katolików uczestniczących w życiu innych kościołów czy sekt.

H. Francneschi, profesor Papieskiej Akademii Św. Krzyża w Rzymie przedstawia kwestię przeszkody różności religii w jurysprudencji (*Rassegna di giurisprudenza in tema di impedimento di disparità culto* s. 175 – 186 ). W orzeczeniach rotalnych podjęto problematykę dotyczącą następujących zagadnień: chrzest strony akatolickiej, dyspensa od tej przeszkody oraz oświadczenia, które powinny poprzedzić udzielenie dyspensy. Analizując jurysprudencję rotalną. Autor konstatuje: 1) nieważność chrztu poprzez brak intencji przyjęcia tego sakramentu zostaje spowodowane poprzez wolę wewnętrzną przynajmniej habitualną; 2) brak oświadczeń wymaganych przepisami kan. 1125 kpk z 1983 r, a także brak szczerości co do wpływających z nich zobowiązań powoduje nieważność małżeństwa; 3) taki sam skutek wywołuje nieudzielenie dyspensy od tej przeszkody.

Interesujące zagadnienie przeszkody małżeństw mieszanych w jurysprudencji Roty Rzymskiej stało się przedmiotem analiz P. Gefaella (*La giurisprudenza della Rota Romana sull'impedimento di mista religione* s. 187-195). Stwierdza on, iż dyskusja wokół tej problematyki rozwinęła się w latach 60 -tych oraz 70-tych. Chodziło o związki małżeńskie pro-

testantów z prawosławnymi, w których strony po rozwodzie pragnęły zawrzeć nowe małżeństwo ze stroną katolicką. Autor zauważa, iż niepewność doktrynalna spowodowała, iż w Rocie Rzymskiej wydawano orzeczenia przeciwstawne. Także i dzisiaj to dubium nie zostało do końca rozwiązane. Wyróżnia się 4 kierunki jurysprudencyjne: 1) uznający za obowiązujący kan. 72 Synodu w Trullo; 2) stwierdzający, iż kan. 72 Synodu w Trullo nie utrzymuje swej mocy, ponieważ istnieje wątpliwość co do jego obowiązywania oraz zakresu jego aplikacji; 3) stwierdzający kategorycznie, iż kan. 72 Synodu w Trullo został zniesiony przez tradycję przeciwną wprowadzoną przez Kościoły Bizantyjskie Niekatolickie; 4) wskazujący, iż moc zwyczaju uchylającego pochodzi ze strony Kościoła Katolickiego.

Na tle co raz głębszego zawansowania dialogu ekumenicznego a także wciąż postępującej sekularyzacji życia z uznaniem należy przyjąć przedstawione wyżej studium. Zaangażowanie wybitnych znawców tej problematyki zagwarantowało wysoką jakość przedstawionych analiz. Dzieło to powinno służyć pomocą nie tylko kanonistom, lecz także historykom Kościoła oraz teologom ekumenizmu.

*Ks. Ginter Dzierżon*

### **W. Góralski. Zawarcie małżeństwa konkordatowego w Polsce. Warszawa 1998 ss. 183.**

Z dniem 15. 11. 1998 r. w Państwie Polskim zaczęła funkcjonować instytucja małżeństwa konkordatowego. Mając na uwadze to wydarzenie, Sejm w dniu 24. 07. 1998 r. podjął decyzję o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz innych ustaw; Konferencja zaś Episkopatu Polski w dniu 22. 10. 1998 r. wydała Instrukcję dla duszpasterzy dotyczącą małżeństwa konkordatowego. W tym kontekście z ogromnym uznaniem należy przyjąć kolejną pozycję ks. prof. Wojciecha Góralskiego, wybitnego znawcy prawa małżeńskiego oraz konkordatowego a zarazem negocjatora tejże umowy międzynarodowej, poświęconą zagadnieniu zawarcia związku konkordatowego w Polsce.

W skład struktury treściowej tego studium wchodzi: wstęp, trzy rozdziały, zakończenie oraz obszerne aneksy.